

Sylwia Chrostowska-Gałązka

Język edukacji szkolnej

Przyroda

Program nauczania

Język edukacji szkolnej
Przyroda
Program nauczania

Warszawa 2020

FUNDACJA NAUKI JĘZYKÓW OBCYCH

SERIA
EDUKACJA – PRACA – INTEGRACJA

REDAKTOR SERII
URSZULA SAJKOWSKA

Program powstał w ramach projektu *Nowe narzędzia i metody glottodydaktyczne – wsparcie nauczania języka przyrodniczego dzieci z doświadczeniem migracji i ich nauczycieli* współfinansowanego ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej przyznanych w ramach konkursu *Wspieranie inicjatyw edukacyjnych w szkolnym środowisku wielokulturowym* oraz Fundacji Nauki Języków Obcych *Linguae Mundi*.

MINISTERSTWO
EDUKACJI
NARODOWEJ

Sylwia Chrostowska-Gałązka

Język edukacji szkolnej
Przyroda
Program nauczania

W SKŁAD MATERIAŁÓW DO NAUCZANIA JĘZYKA EDUKACJI SZKOLNEJ – PRZYRODA
WCHODZĄ:

- 1) *Test sprawdzający znajomość leksyki z zakresu przyrody*, Beata Katarzyna Jędryka
- 2) *Język edukacji szkolnej – Przyroda. Program nauczania*, Sylwia Chrostowska-Gałązka
- 3) *Zestaw 40 kart pracy* – Katarzyna Cisek, Katarzyna Chamienia,
Sylwia Chrostowska-Gałązka, Beata Katarzyna Jędryka, Katarzyna Żoch

redakcja merytoryczna

dr Beata Katarzyna Jędryka ORCID 0000-0002-1446-8910

konsultacje metodyczne

dr Beata Katarzyna Jędryka, Katarzyna Cisek

korekta

Ewa Karbowicz

projekt graficzny okładki

Andrzej Zawadzki

projekt graficzny, skład, przygotowanie do druku, druk

Vizard Andrzej Zawadzki

ISBN 978-83-65099-37-2

Warszawa, Wydanie I

Spis treści

Wstęp	8
ZAŁOŻENIA METODYCZNE	9
1. Dokumenty programowe	9
2. Użytkownicy programu	9
2.1. Uczniowie	9
2.2. Nauczyciele	9
2.3. Rodzice	9
2.4. Inne zainteresowane osoby i instytucje	9
3. Czas realizacji	10
4. Warunki realizacji programu	10
5. Cele nauczania JES – Przyroda	10
6. Definicja przedmiotu nauczania – języka edukacji przyrodniczej	11
6.1. Język edukacji szkolnej JES-PL	11
6.2. Język edukacji przyrodniczej	12
7. Główne strategie dydaktyczne	16
8. Zawartość merytoryczna	18
9. Materiały dydaktyczne	18
10. Testowanie	19
10.1. Test diagnostyczny	19
10.2. Testy osiągnięć i test końcowy	19
TREŚCI NAUCZANIA	20
1. Katalog tematyczny	20
2. Katalog gramatyczny	24
2.1. Fleksja	24
2.2. Składnia	24
2.3. Słowotwórstwo	24
3. Katalog funkcjonalny	25
4. Teksty użytkowe	25
Bibliografia	25

Wstęp

PROGRAM NAUCZANIA JĘZYKA EDUKACJI SZKOLNEJ – PRZYRODA ZOSTAŁ OPRACOWANY w ramach projektu „Nowe narzędzia i metody glottodydaktyczne – wsparcie nauczania języka przyrodniczego dzieci z doświadczeniem migracji i ich nauczycieli” współfinansowanego ze środków Ministerstwa Edukacji Narodowej w ramach konkursu „Wspieranie inicjatyw edukacyjnych w szkolnym środowisku wielokulturowym” oraz Fundacji Nauki Języków Obcych *Linguae Mundi*.

PROGRAM ten jest dedykowany uczniom z doświadczeniem migracji, którzy zostali zaklasyfikowani do klasy czwartej szkoły podstawowej i osiągnęli poziom biegłości językowej A1 lub A2 według skali ESOKJ lub są w trakcie jego nabywania. Mają oni zagwarantowane dodatkowe godziny polskiego jako drugiego oraz zajęcia wyrównawcze z przedmiotów specjalistycznych w wymiarze nie wyższym niż 5 godzin¹. Zatem na język przyrodniczy może zostać przyznana 1 godzina zajęć tygodniowo obok 2 godzin zajęć z języka polskiego jako drugiego dla ucznia indywidualnego/3 godzin dla grupy w oddziale przygotowawczym. Ze względu na brak materiałów dydaktycznych z języków specjalistycznych na rynku edukacyjnym pojawiła się potrzeba opracowania metodycznie profesjonalnych i atrakcyjnych narzędzi dydaktycznych dostosowanych do potrzeb tej konkretnej grupy odbiorców.

NINIEJSZY program stanowi propozycję modelowego rozwiązania metodycznego, które określa cele edukacyjne, treści oraz strategie dydaktyczne w procesie nauczania języka polskiego w odniesieniu do dzieci i młodzieży przybywających z zagranicy. Program uwzględnia potrzeby uczniów cudzoziemskich i ich nauczycieli w zakresie rozszerzania kompetencji leksykalno-gramatycznej. Oparty jest przede wszystkim na wieloletnim doświadczeniu Fundacji *Linguae Mundi* w prowadzeniu kursów języka ogólnego oraz kursów językowych specjalistycznych dla dzieci i dorosłych. W latach 2005–2017 Fundacja *Linguae Mundi* zrealizowała 29 projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej, w ramach których przeprowadzono w sumie 61 729 godzin języka polskiego jako obcego (60 409 godzin języka polskiego ogólnego i 1320 godzin języka specjalistycznego). W projektach wzięło udział 4081 beneficjentów.

¹ <https://dziennikustaw.gov.pl/D2020000128301.pdf> [dostęp: 13.12.2020r.]

Założenia metodyczne

1. Dokumenty programowe

PROGRAM w swej treści odwołuje się do 3 podstawowych dokumentów: podstawy programowej MEN z zakresu przyrody zawartej w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, „Europejskiego systemu opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie i ocenianie“ (Warszawa 2003) oraz Programów nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1–C2. Praca zbiorowa (Warszawa 2016).

2. Użytkownicy programu

PROGRAM JES – Przyroda jest dedykowany 2 grupom odbiorców: nauczycielom i uczniom z doświadczeniem migracji, choć mogą też z niego skorzystać rodzice tych uczniów czy władze oświatowe.

2.1. UCZNIOWIE:

PROGRAM jest przeznaczony dla dzieci z doświadczeniem migracji, dla których alfabet łaciński jest prymarnym kodem graficznym oraz dla tych, dla których jest kodem wtórnym, obowiązującym w kraju zamieszkania. Uczniowie ci uczą się języka polskiego jako drugiego w 4 klasie i poznają bądź już poznali podstawy polszczyzny. Zgodnie ze skalą ESOKJ plasują się na poziomie A1/A2. Program uwzględnia także potrzeby dzieci na wyższych poziomach językowych. Zadania na kartach pracy są ułożone tak, aby dzieci na niższym poziomie komunikacyjnym mogły rozszerzyć kompetencję leksykalną o terminy przyrodnicze, a dzieci posługujące się polszczyzną na wyższym poziomie powtórzyły słownictwo i zastosowały je w tekstach pochodzących z podręczników do nauczania przyrody. Poszczególne elementy programu na pewno znajdą zastosowanie w oddziałach przygotowawczych dla cudzoziemców lub na zajęciach dodatkowych z zakresu języka przyrody.

2.2. NAUCZYCIELE:

PROGRAM jest adresowany przede wszystkim do nauczycieli szkół podstawowych pracujących z dziećmi, które uczą się języka polskiego jako drugiego na poziomie początkującym. Został on pomyślany jako pomoc przy planowaniu działań dydaktycznych. Program umożliwi nauczycielowi przyrody dostosowanie swojego warsztatu pedagogicznego do potrzeb dzieci stawiających pierwsze kroki w komunikacji po polsku.

2.3. RODZICE

RODZICE dzieci z doświadczeniem migracji też mogą być wsparciem edukacyjnym. Jeśli znają język polski, będą w stanie pomagać dzieciom choćby w wykonywaniu prac domowych. W razie gdyby dodatkowe godziny na przyrodę nie zostały przyznane, pożądana będzie współpraca z rodzicami w oparciu o karty pracy.

2.4. INNE ZAINTERESOWANE OSOBY I INSTYTUCJE

PROGRAM pozostaje także do dyspozycji wszelkich władz oświatowych, szkolnych i pozaszkolnych.

3. Czas realizacji

PROGRAM obejmuje 1 rok nauki języka edukacji przyrodniczej w wymiarze 1 godziny tygodniowo, łącznie ok. 50 godzin zajęć. W zależności od potrzeb i możliwości uczniów, nauczyciela i szkoły może być także realizowany w mniejszym lub większym wymiarze czasowym. Przyjęto założenie, że po zrealizowaniu programu, uczeń powinien dysponować podstawową wiedzą przyrodniczą obejmującą wybrane leksemy i podstawowe struktury językowe charakterystyczne dla specjalistycznego języka edukacji szkolnej pozwalające na zgłębianie bardziej skomplikowanych zagadnień z zakresu biologii, chemii czy fizyki.

4. Warunki realizacji programu

REALIZACJA programu nie wymaga ponadprzeciętnych warunków lokalowych. Klasa wyposażona w miarę możliwości w podstawowe narzędzia i urządzenia umożliwi realizację programu. Wśród przydatnych pomocy klasowych wyróżnić należy tablicę, komputer z dostępem do internetu, przybory do rysowania i malowania oraz klasową biblioteczkę z wybranymi pozycjami polskojęzycznymi (np. czasopismo: *Przyroda polska*).

PROGRAM może być realizowany na zajęciach dodatkowych indywidualnych lub grupowych w oddziałach przygotowawczych nie tylko w sali klasowej, ale też zdalnie.

5. Cele nauczania JES – Przyroda

PODSTAWOWYM celem nauczania języka edukacji przyrodniczej jest wspomaganie procesu zdobywania wiedzy na lekcjach przyrody poprzez wyposażenie ucznia z doświadczeniem migracji w odpowiednie kompetencje językowe, tj. dobór właściwego słownictwa specjalistycznego i charakterystycznych struktur językowych, bez których uczniowie imigranczy nie będą w stanie zrozumieć skomplikowanych tekstów obecnych w podręcznikach do przyrody czy nawet wykładu prowadzonego przez nauczyciela. Zatem celem bezpośrednim programu będzie rozwijanie języka edukacji – przyrody, a celem pośrednim – nabywanie wiedzy z zakresu przyrody. Odpowiedni dobór kluczowych leksemów niezbędnych do zrozumienia danego tematu, ich wizualizacja lub wyjaśnienie językiem dostosowanym do poziomu ucznia, właściwy dobór struktur językowych umożliwią uczniom migrującym:

- podniesienie kompetencji językowych w zakresie sprawności receptywnych – rozumienia treści przekazywanych na lekcjach przyrody, zarówno w formie pisanej (tekstów w podręczniku), jak i mówionej (filmów przyrodniczych, słuchowisk czy wykładów nauczyciela);
- podniesienie kompetencji językowych w zakresie sprawności produktywnych (formułowania ustnej wypowiedzi na lekcji z poprzedniego tematu czy tworzenia wypowiedzi pisemnych na sprawdzianach, testach czy pracach domowych);
- rozwijanie i umacnianie motywacji do nauki przyrody;
- osiągnięcie sukcesu w uczeniu się przyrody jako przedmiotu;
- rozwijanie strategii uczenia się poprzez odpowiedni dobór zadań;
- rozwijanie umiejętności samokształcenia i oceny własnych umiejętności językowych wykorzystywanych na lekcjach przyrody;
- integrację z nauczycielem i kolegami w klasie;
- harmonijny rozwój kognitywny, emocjonalny i społeczny poprzez podniesienie poczucia własnej wartości, bezpieczeństwa, akceptacji, aktywnego bycia w społeczeństwie;
- poznawanie polskich realiów socjokulturowych, ułatwiających funkcjonowanie w polskim społeczeństwie;
- dostrzeganie podobieństw i różnic między kulturą własną słuchaczy, kulturą polską i kulturami innych krajów (m.in. poprzez pracę metodą projektów), rozwijanie umiejętności wykorzystania wiedzy interkulturowej – wspierającej integrację społeczną – do ukształtowania obiektywnego obrazu własnej kultury, tradycji i sposobu myślenia.

PREZENTOWANY program ma też inne zadania do spełnienia:

- podniesienie jakości pracy nauczycieli przyrody pracujących z uczniami z doświadczeniem migracji;
- stworzenie zharmonizowanymi z obowiązującymi podręcznikami przyrody narzędzi do pracy z uczniami z doświadczeniem migracji;
- wykorzystanie zróżnicowanych i atrakcyjnych dla dziecka technik nauczania;
- zapewnienie poczucia bezpieczeństwa dzięki spiralnemu układowi treści nauczania, który uczniom pozwala dostrzec umiejętności już posiadane oraz nowo nabywane, a nauczycielom budować solidne fundamenty pod dalszą naukę.

ZAKŁADA SIĘ, że osiągnięcie nadrzędnego celu, czyli podniesienie poziomu sprawności językowych z zakresu języka edukacji przyrodniczej, będzie możliwe dla uczniów, którzy zaczynają mówić po polsku, czyli osiągnęli poziom biegłości A1 bądź A2 według skali ESOKJ, a jednocześnie posiadają podstawową wiedzę przyrodniczą nabytą w klasach 1–3, co zostanie zbadane testem diagnostycznym. Jeśli test potwierdzi brak podstawowej wiedzy z zakresu słownictwa przyrodniczego i odpowiednich struktur gramatycznych, korzystanie z przygotowanych kart pracy będzie nadal możliwe, jednak uczniowie będą musieli włożyć więcej wysiłku w przyswojenie słownictwa, gdyż powiększy się liczba słów do opanowania. Część realizowanych na zajęciach zagadnień leksykalnych i gramatycznych oraz zadań komunikacyjnych wykracza poza poziomy A1 i A2, gdyż jest niezbędna z punktu widzenia potrzeb tej grupy odbiorców do zrozumienia terminologii, tekstów z poziomu B2 czy nawet C1.

6. Definicja przedmiotu nauczania – języka edukacji przyrodniczej

6.1. JĘZYK EDUKACJI SZKOLNEJ JES-PL

JĘZYK edukacji przyrodniczej to odmiana języka edukacji szkolnej, która została opisana przez prof. dr hab. Małgorzatę Pamułę-Behrens² we współpracy z prof. dr hab. Martą Szymańską w publikacji *W polskiej szkole*. Autorki zdefiniowały język edukacji szkolnej jako *język, którym uczniowie posługują się w szkole do zdobywania wiedzy i umiejętności*³ w odróżnieniu od języka komunikacji z rówieśnikami. Twórczynie programu *W polskiej szkole* i adaptacji ramowego programu nauczania opublikowanego w rozporządzeniu⁴ Ministerstwa Edukacji Narodowej słusznie twierdzą, że *uczniowie z doświadczeniem migracji powinni poznawać język, jakim napisane są podręczniki szkolne oraz język, jaki jest wymagany do redakcji tekstów pisanych*.⁵ Udowadniają, podając przykłady z podręczników, że *Inny jest w tym wypadku rejestr języka, inny poziom formalności*⁶. Język edukacji szkolnej to język specjalistyczny, zbliżony do języka nauki i stylu naukowego. Podczas gdy język komunikacji z rówieśnikami to język ogólny z elementami języka potocznego, nieformalnego. Prof. Pamuła-Behrens i prof. Szymańska zwracają uwagę na wiele elementów, które odróżniają język edukacji szkolnej od języka codziennej komunikacji. Wymieniają:

- postawę mówiących – JES bliski jest stylowi oficjalnemu, akcentuje dystans mówiącego do odbiorcy i przekazywanych treści, co egzemplifikują np.: formy werbalne. Czasowniki występujące w podręcznikach do przyrody zwykle są w 1. osobie liczby mnogiej, np. *zaliczamy, określamy, jeździmy* lub 3. osobie (kiedy opisują terminy), np. *jest, są, umożliwiają, dostarcza*. Często występują czasowniki nieosobowe, np. bezokoliczniki (w pytaniach do tekstu, np.: *Jak wyznaczyć kierunki główne za pomocą gnomonu?*),

² Pamuła-Behrens M., Szymańska M., *W polskiej szkole. Materiały do pracy z uczniami z doświadczeniem migracji*, s.7, <http://fundacja-reja.eu/przewodnik-dla-nauczyciela/> (dostęp: 22.11.2020)

³ Tamże, s.7 [za:] Schleppegrell M.J., 2012, *Academic Language in Teaching and Learning Introduction to the Special Issue*, „The Elementary School Journal”, vol. 112, no. 3, Chicago, <http://www.jstor.org/stable/10.1086/663297> [dostęp: 06.07.2012].

⁴ Dz. U. z 2017 r. poz. 59 i 949.

⁵ Tamże.

⁶ Tamże, s.8.

czasowniki modalne, np. *można, trzeba, warto*. W przypadku języka przyrody dystans został zmniejszony, np. w opisie doświadczenia. Użyto wówczas czasowników w 1. osobie liczby pojedynczej czasu przeszłego, a także w poleceniach i radach, gdzie zastosowano tryb rozkazujący w 2. osobie.

- nasycenie informacyjne tekstów – JES pojawia się zazwyczaj w tekstach dotyczących tematów abstrakcyjnych, które prezentowane są w sposób zwięzły i możliwie jednoznaczny;
- układ (kompozycja) informacji – teksty charakteryzują się specjalnym uporządkowaniem, akcentującym logikę wyводу; przeważają zdania wielokrotnie złożone (często podrzędnie), w których strukturze pojawiają się wskaźniki nawiązania i zespolenia rzadko występujące w języku codziennej komunikacji: takie jak: *tym samym..., z uwagi na..., ze względu na...; występują także typowe dla dydaktycznej odmiany języka naukowego gatunki;*
- dobór słownictwa – teksty charakteryzuje duże zróżnicowanie leksykalne (dominacja rzeczowników i przymiotników, mało czasowników), dominują w nich wyrazy abstrakcyjne, terminy specyficzne dla danej dziedziny oraz terminy ogólnoakademickie. Za Edytą Pałuszyńską⁷ będziemy rozumieć termin jako *jednostkę leksykalną w specjalnej funkcji, spełniającą rolę znaku profesjonalnego pojęcia w granicach zarysowanych przez definicję*. W przypadku języka przyrody będą to terminy definiowane na 3 sposoby: klasycznie (przez wskazanie cech dystynktywnych), ostensywnie (poprzez pokazanie obiektu, np. na rysunku), kontekstowo (np. przegroda nosowa dzieli jamę nosową na dwie połowy)
- kongruencja (zgodność) przedstawieniowa – w JES często używane są tzw. metafory gramatyczne, silnie związane z nominalizacją struktur składniowych, która powoduje nasycenie przekazu informacjami; prezentacja przekazu w oderwaniu od kontekstu.⁸

AUTORKI metody JES-PL zwracają uwagę na fakt, że uczniowie migrujący do Polski zwykle całkiem szybko opanowują kod nieformalny języka polskiego poprzez zanurzenie w tym języku. Tymczasem dużo trudniej im poradzić sobie ze zrozumieniem tekstów naukowych w podręcznikach przedmiotowych, a jeszcze trudniej tworzeniem własnych tekstów zarówno w odmianie mówionej (podczas lekcji, odpowiedzi ustnej), jak i pisanej (podczas klasówek, kartkówek). Autorki programu *W polskiej szkole* przywołują za Cumminsem⁹ wyniki badań na temat czasu akwizycji języka ogólnego i języka edukacji szkolnej przez dzieci z doświadczeniem migracji. Wystarczą 2 lata na opanowanie języka podstawowego komunikacji interpersonalnej. Tymczasem potrzeba aż 5 do 7 lat, żeby opanować język edukacji szkolnej. Stąd potrzeba opracowania materiałów, które ułatwią uczniom z doświadczeniem migracji opanowanie języka edukacji szkolnej. Skoro jest to język przedmiotów szkolnych, to niewątpliwie trzeba by podzielić język edukacji szkolnej na kilka odmian: język edukacji polonistycznej, matematycznej, historyczno-społecznej, przyrodniczej (biologicznej, geograficznej, fizycznej, chemicznej), technicznej, artystycznej, sportowej, religijnej (etycznej), muzycznej, informatycznej, filozoficznej, ekonomicznej.

AUTORKI Programu *W polskiej szkole* opracowały język edukacji wczesnoszkolnej i matematycznej. Pozostałe odmiany czekają na opracowanie. Kolejnym językiem edukacji szkolnej, który został wzięty pod lupę, jest język edukacji przyrodniczej obecny na lekcjach w klasie IV szkoły podstawowej. Jest on bazą do nauczania języka edukacji biologicznej, chemicznej, fizycznej i geograficznej.

6.2. JĘZYK EDUKACJI PRZYRODNICZEJ

JĘZYK edukacji przyrodniczej to niewątpliwie wariant języka edukacji szkolnej, a zarazem języka naukowego. Studentki Uniwersytetu Warszawskiego Katarzyna Chamienia i Katarzyna Żoch przeprowadziły badanie języka edukacji przyrodniczej w ramach projektu. Przeanalizowały one słownictwo i struktury językowe podręczników do klas 1–3, tj. *Elementarz odkrywców* kl. I–III, wyd. Nowa Era, *Wielką przygodę*

⁷ Pałuszyńska E., *Nauczanie stylów funkcjonalnych polszczyzny*, Acta Lodziensis 24 (2017), s.25.

⁸ Pamuła-Behrens M., Szymańska M., *Metodyka nauczania języka edukacji szkolnej uczniów z doświadczeniem migracji*, Kraków 2018, s. 17–18. (na podstawie Snow, Uccelli 2009, s. 119–120)

⁹ Tamże, s.8 [za:]Cummins J. (2008). BICS and CALP: *Empirical and Theoretical Status of the Distinction w: Street, B. & Hornberger, N. H. (Eds.) Encyclopaedia of Language and Education*, 2nd Edition, Volume 2: Literacy. (pp. 71–83). New York: Springer Science + Business Media LLC.

kl. I, wyd. Nowa Era, *Lokomotywę*, kl. I–III, wyd. GWO, *Elementarz MEN*, kl. I–III. Tak zebrane słownictwo przyrodnicze zestawily z leksyką podręczników z klasy IV. Wzięły pod lupę *Tajemnice przyrody*, wyd. Nowa Era, *Przyrodę* z kl. IV – wyd. WSiP i *Przyrodę* do klasy 4 – wyd. Mac. Wyniki analizy były dość zdumiewające i nasuwające 1 wniosek – podręczniki dla dzieci z klas 1–3 są przepełnione skomplikowanym słownictwem specjalistycznym. Dlatego Katarzyna Cisek, nauczycielka przyrody dokonała ekscerpcji słownictwa przyrodniczego z podręczników do klas 1–3 niezbędnego do zrozumienia tajników przyrody w klasie 4, a następnie wybrała z podręczników klasy 4 te słowa, które są nośnikami najważniejszych treści i bez nich realizacja podstawy programowej byłaby niemożliwa. Z kolei zebrane słownictwo z podręczników do klas 1–3 stało się minimum przyrodniczym niezbędnym do budowania każdej karty pracy.

W SUMIE ze wszystkich podręczników zgromadzono 2126 jednostek leksykalnych. Spośród nich wybrano 136 słów kluczowych (patrz: tabela 1) z podręczników do klas 1–3 i 298 słów kluczowych (patrz: tabela 2) z podręczników do klasy 4. Wśród wybranego słownictwa z podręczników dla klas 1–3 najwięcej jest rzeczowników wraz z ich określeniami 117 leksemów, 3 przymiotniki i 14 czasowników, a najmniej wyrażen przyimkowych i 2 przysłówki.

TABELA 1. MINIMUM PRZYRODNICZE

Afryka	gaz	kropla wody	oddychanie	ptak	sól	wieś
aktywny tryb życia	gleba	Księżyc	odlatywać do ciepłych krajów	ptaki chronione	suszyć	wiosna
Ameryka Południowa	góra	kwiat	odległość	ptaki wodne	szkielet	witamina
Ameryka Północna	grzyb	las	odżywiać się	ręka	szkodniki	woda
Antarktyda	grzyb niejadalny	lato	owady	rok	szyja	wschodzić
Arktyka	grzyby jadalne	łąd	owoc	rosnąć	śnieg	wschód
Australia	grzyby trujące	liść	pies	roślina	światło	wsiąkać
Azja	jesień	łód	piorun	ryba	temperatura	wydobywać
bakteria	jeść	ludzie	plan	rzeka	termometr	wzrok
bagno	jezioro	łąka	plaża	sad	tlen	zachmurzenie
brzeg	język	mapa	podlewać	siano	trawa	zachodzić
burza	kalendarz	miesiąc	pokarm	sierpień	trujący	zachód
chmura	kierunek południowy	mięśnie	pole	skała	tułów	zakaz
ciepło	kierunek północny	morze	południe	skóra	usta	zapach
cukier	kierunek świata	mówić	pory dnia	słodki	warzywa	zboża
deszcz	kontynent	nasiona	pory roku	słony	węch	zima
drzewo	korzenie	niebo	powietrze	Słońce	wiatr	zimno
działalność ludzi	kość	noc	pożywienie	słuch	widzieć	zioła
dzień	krajobraz	oddychać	północ	słyszeć	wieczór	zrywać
Europa				smak		zwierzęta

TABELA 2. SŁOWNICTWO PODSTAWOWE DLA KL. 4

angina	jeżyna	mniszek	Polska Czerwona Księga Roślin	tęcza
aparat fotograficzny	jęczmień	modrzew	Polska Czerwona Księga Zwierząt	tętnice
atlas grzybów	kaczka	mokry	położenie Słońca	trasa
atlas roślin	kamień	mózg	popołudnie	trawienie
badacz	kapusta	mrowisko	posadzić	trzymiel
badanie	karmić	mrówka	posiać	uczulenie
barometr	karp	mróz lód	pozorna trasa Słońca	ujście
bieg rzeki	kartografia	muchomor	produkty mleczne	układ krwionośny
blona	kasza	myć	prognoza	układ pokarmowy
brzoza	kasztan	mysz	promienie słoneczne	ukształtowanie terenu
burak cukrowy	kasztanowiec	myszolów	przelyk	ulewa
chronić	katar	myśleć	przyroda nieożywiona	uprawa
chwasty	kiełki	nabiał	przyroda ożywiona	warstwa lasu
ciecz	kiszonki	naczynia krwionośne	pszczola	warunki pogodowe
czaszka	kleszcz łąkowy	naczynia włosowate	pszenica	wąchać
czerwona flaga	koczowniczy tryb życia	narządy	pustynia	wątroba
części jadalne	komórki ciała	narządy wewnętrzne	roślinożerny	wchłaniać
dąb	kompas	nawożona	rośliny i zwierzęta za- grożone wyginieciem	wdech
dentysta	kompostownik	nawóz	rośliny oleiste	wędrówka Słońca po niebie
deszcz ze śniegiem	koniczyna	niedźwiedź brunatny	rośliny wodne	wiatromierz
deszczomierz	konwalia	niezapominajka	rośliny zbożowe	wierzchołek
dłoń	kora drzew	niszczenie środowiska	rozdrobnione jedzenie	więdnąć
dolina rzeki	korona drzew	nocny tryb życia	równonoc	witamina A
doświadczenie	kotliny	noga	róża wiatrów	witamina C
dotyk	krajobraz górski	nos	runo leśne	witamina D
drapieznik	krajobraz nadmorski	numer alarmowy	rzeka płynie	witamina E
drzewo iglaste	krążyć	obserwacja	rzepak	witaminy z grupy B
drzewo liściaste	krew	oceany (nazwy)	sarna	woda słodka
drzewo owocowe	kręgosłup	ochładzać się	segregacja śmieci	woda słona
dwutlenek węgla	krowa	oczy	sen zimowy	wydalać

TABELA 2. SŁOWNICTWO PODSTAWOWE DLA KL. 4

dym	krzew	odporność	siać	wydech
dzięcioł	krzew owocowy	orać	silny wiatr	wyparować
	krzyżak łąkowy	olej	składniki odżywcze	wzrost
dzik	kwaśny	organizm	składniki pogody	zachmurzenie duże
dziób	kwitnąc	owies	skosić	zachmurzenie małe
dźwięk	las iglasty	owoce leśne	skraplanie	zachmurzenie umiarkowane
dżdżownica	las liściasty	pająk	skrzela	zachód Słońca
elementy krajobrazu	las mieszany	palce	skrzydła	zakwitać
energia Słońca	latarnia morska	pamięć	słodycze	zanieczyszczenie
fala	leki	para wodna	słonecznik	zbcze
futro	len	parki narodowe (wszystkie)	smog	ziarna
gałęzie drzew	lornetka	parować	soki trawienne	ziarna zbóż
gardło	lot	Pasożyt	sosna	Ziemia
glina	luneta	pasza	sowa	zmysły
gołoleź	lupa	pazury	stany skupienia	zwierzęta domowe
gorączka	łańcuch pokarmowy	piasek	staw	zwierzęta hodowlane
gorzki	łodyga	pielich	stok	zwierzęta leśne
grad	magnes	pień	stomatolog	zwierzęta mięsożerne
gwiazda	malina	pierwsza pomoc	substancje odżywcze	zwierzęta roślinożerne
	mapa pogody	pierwsze dni pór roku	szadz	zwierzęta wszystkożerne
hodować	marchew	pietruska	szczyt	źródło rzeki
hodowla zwierząt	maszyny rolnicze	piorunochron	szerszeń	żaba
horyzont	mąka	pióra	szron	zebra
igła kompasu	mech	piramida zdrowego żywienia	szyszka	żniwa
jadowity	meteorolog	płetwy	ściółka	żołądek
jama nosowa	mgła	płoc	ślisko	żyły
jama ustna	miękki	płuca	śnieżyca	żyto
jednostka	mięso	pod ochroną	środowisko życia	żyzna gleba
jelito grube	mięta	podszyt	temperatura ciała	
jeź	mikroskop	pogoda	temperatura powietrza	

7. Główne strategie dydaktyczne

DZIECI z doświadczeniem migracji stanowią grupę zróżnicowaną ze względu na miejsce urodzenia i wychowania, pierwszy kod komunikacyjny lub kody komunikacyjne, doświadczenie edukacyjne, poziom kompetencji ogólnych, długość pobytu w Polsce, stopień znajomości języka polskiego (zob. tabela 3)¹⁰. Część z nich zaczyna naukę w oddziałach przygotowawczych, gdzie klasyfikowani są tylko cudzoziemcy. Tam mają rok na opanowanie języka polskiego jako drugiego i języka edukacji szkolnej. Inni trafiają od razu do grupy polskiej i uczą się tak samo jak inni Polacy, często nie mówiąc po polsku. W otoczeniu Polaków nabywają znajomości języka polskiego w dość szybkim tempie, np. dziewczynka urodzona na Ukrainie (mama Ukrainka, pedagog z wykształcenia, wychowująca samotnie), która zaczęła uczyć się w klasie 1 szkoły podstawowej od września, w listopadzie już mówiła po polsku dość dobrze. Przydzielono jej 2 godziny języka polskiego jako drugiego w tygodniu. Z kolei dziewczynki Czeczenki – bliźniaczki (matka bezrobotna samotnie wychowująca dzieci), pierwszy język – język rosyjski. Jedna była w stanie porozumiewać się po polsku po 3 miesiącach, druga po roku. Obie dołączyły do klasy 2 szkoły podstawowej.

DZIECI imigranckie w końcu opanowują język komunikacji. Bardzo pomocne wydaje się tutaj zanurzenie w języku. Te same dzieci są zmuszone nabywać jednocześnie język edukacji szkolnej. Drugą grupę stanowią dzieci, które mają dobrą znajomość języka komunikacji, a uczą się od początku języka edukacji szkolnej. Do trzeciej grupy zaliczyłam uczniów imigranckich, którzy nabyli już podstawy języka komunikacji i języka edukacji szkolnej. Ostatniej grupie uczniów będzie dużo łatwiej niż dwóm pozostałym. Ze względu na różne doświadczenie edukacyjne dzieci na wstępie muszą zostać objęte nie tylko testem diagnostycznym-plasującym, który pozwoli na rozpoznanie stopnia znajomości języka polskiego jako drugiego, ale też testem diagnostycznym sprawdzającym stopień opanowania języka specjalistycznego w zakresie różnych przedmiotów. Nasz program obejmuje testowanie opanowania minimum przyrodniczego.

OD WYNIKÓW tego testu zależeć będzie dobór odpowiednich strategii dydaktycznych.

KARTY pracy przygotowane w ramach projektu uwzględniają zróżnicowane wyniki testu badającego minimum przyrodnicze. Wybór właściwych strategii dydaktycznych będzie zależał także od cech języka edukacji przyrodniczej, charakteru zajęć (indywidualny czy grupowy), doświadczenia migracji i stopnia znajomości polskiego (tabela 3).

ZAUWAŻYŁAM, że dotychczasowy brak wypracowanych narzędzi dla przyrodników do pracy z cudzoziemskimi dziećmi zmuszał wielu z nich do metody podającej i gramatyczno-tłumaczeniowej. Zatem dobrym nauczycielem był dydaktyk ze znajomością języka ucznia i dobrze uporządkowaną wiedzą. Tymczasem, jak twierdzi Sylwia Rapacka-Wojtala¹¹ za Edgarem Dale, *uczący wykazują najmniejsze zaangażowanie w proces dydaktyczny, kiedy słuchają lub czytają nowe informacje – wówczas zapamiętują nowe informacje jedynie w około 20 procentach. Jeśli sprawności te będą połączone z bodźcami wizualnymi w postaci obrazu lub sprawnościami produktywnymi w postaci ćwiczeń lub zadań do wykonania w trakcie słuchania lub czytania, percepcja zapamiętywania wzrasta do 50 procent. Jeśli zaś uczniowie będą musieli na podstawie usłyszanego lub przeczytanego tekstu zbudować własną wypowiedź lub tekst, np. w postaci streszczenia, notatki – zapamiętają nowe informacje w około 80–90 procentach. Wówczas mówi się już o czynnym udziale w procesie dydaktycznym.*

W PRZYPADKU języka komunikacji z pewnością sprawdzi się podejście komunikacyjne. Język edukacji szkolnej, a szczególnie język przyrodniczy, ze względu na w przeważającej mierze nominalny charakter, koncentruje się na słowie i technikach opanowania leksyki, aby w finale zweryfikować dane słownictwo w ćwiczeniach sprawdzających rozumienie tekstu.

KAŻDA lekcja wprowadza maksymalnie 10–12 słów, dzięki czemu nawet najślabsi będą w stanie je zapamiętać. W nauczaniu leksyki proponuje się stosowanie następujących technik: podpisywanie obrazków, grupowanie wyrazów, eliminowanie wyrazów, zaznaczanie zdań prawdziwych i fałszywych, uzupełnianie

¹⁰ Tabela pochodzi z: Pamuła-Behrens M, Szymańska M, (2018) *Metoda JES-PL. Nauczanie języka edukacji szkolnej uczniów z doświadczeniem migracji*, [w:] *Języki obce w szkole*, nr 2, s. 6.

¹¹ Rapacka-Wojtala S., *Metody, strategie oraz techniki nauczania, uczenia się i zapamiętywania stosowane w procesie kształcenia kompetencji komunikacyjnej uczniów na lekcji języka obcego*, [w:] *Społeczeństwo. Edukacja. Język*, nr 3 (2015), s. 79.

TABELA 3. CHARAKTERYSTYKA ODBIORCÓW PROGRAMU

Doświadczenie migracji	Znajomość języka polskiego	Zakres wsparcia językowego
dzieci emigrantów urodzone za granicą	brak znajomości lub bardzo słaba znajomość	język komunikacji i równoległe JES
	dobra znajomość języka komunikacyjnego	JES
dzieci emigrantów urodzone w Polsce	dobra znajomość języka komunikacyjnego	JES
dzieci Polaków urodzone lub wychowane za granicą	dobra znajomość języka komunikacyjnego	JES
	słaba znajomość języka komunikacyjnego	język komunikacji i równoległe JES

luk, tabel i diagramów, dobieranie połączeń wyrazowych, poszukiwanie synonimów lub antonimów, węże literowe, krzyżówki, wykreślanki.

GRAMATYKA nauczana jest w sposób funkcjonalny i okazjonalny – uczeń ma nabyć umiejętność wykorzystania struktur gramatycznych w rozumieniu i samodzielnym tworzeniu wypowiedzi ustnych i pisemnych. Wybór danych struktur jest uzależniony od terminologii i tematu. Ich wachlarz jest ograniczony, ale niezbędny do zrozumienia procesów zachodzących w przyrodzie. Główny nacisk położony jest na powtarzanie, automatyzację i utrwalanie całych konstrukcji i fraz. Ćwiczona jest przede wszystkim poprawność dotycząca rzeczownika, a w dalszej kolejności czasownika, przymiotnika. Pojęć kategorii gramatycznych nie wprowadza się, a struktury gramatyczne są prezentowane na przykładach, dzięki czemu uczeń będzie w stanie zastosować je w zadaniach. Stopniowo rozwija się poprawność językową z zakresu fleksji, składni i słowotwórstwa. Uczy się budowania zdań prostych rozwiniętych i złożonych.

W ZAKRESIE stosowanych metod nauczania nauczyciel powinien mieć możliwość swobodnego wyboru poszczególnych elementów z różnych metod, by jak najpełniej odpowiedzieć na potrzeby i możliwości ucznia/grupy uczniów. Koncentrując się na rozwijaniu sprawności rozumienia tekstu pisanego, które w przypadku kształcenia języków specjalistycznych jest kluczowe, najlepiej sprawdzi się **podejście zadaniowe**¹². Przy czym nauczyciel nie powinien poprzestawać na kształtowaniu kompetencji rozumienia tekstu.

KAŻDA jednostka lekcyjna jest zbudowana wokół tematu odpowiadającego podstawie programowej do nauczania przyrody i przewiduje ćwiczenie sprawności receptywnych oraz wprowadzenie niezbędnego do realizacji celów zasobu słów oraz struktur gramatycznych. Uczeń zostaje sprowokowany do działania w języku – najpierw do zrozumienia słowa, a potem wypowiedzi. Aby uczeń był w stanie samodzielnie funkcjonować na zajęciach przyrody, nie możemy zapomnieć o sprawności produktywnej, która nie jest bezpośrednio kształcona na kartach pracy, ale powinna być uwzględniona przy planowaniu lekcji przez nauczyciela. Każda lekcja powinna stymulować ucznia do mówienia. W efekcie stanie się on samodzielnym językowo w pewnym obszarze, wyznaczonym przez wprowadzaną tematykę przyrodniczą.

W KWESTII technik pracy w największym stopniu powinny być wykorzystywane mnemotechniki (obrazki, gry językowe), powtórzenia chóralne. Wiele miejsca należy poświęcić na utrwalanie i powtarzanie przerobionego materiału. Od początku dużą wagę przywiązuje się do poprawności fonetycznej i poprawności zapisu.

SZCZEGÓŁOWE propozycje technik rozwijania sprawności:

- czytanie ze zrozumieniem: ćwiczenia typu prawda/fałsz, dopasowywanie obrazków do tekstu, łączenie pasujących do siebie fragmentów zdań, układanie w kolejności fragmentów tekstu, pytania z wyborem wielokrotnym, uzupełnianie tekstu wyrazami z banku słów, uzupełnianie tabel, pytania otwarte;

¹² I. Janowska, *Podejście zadaniowe do nauczania i uczenia się języków obcych*, Kraków 2011.

- pisanie (rekomendowane do wykorzystania w czasie lekcji przez nauczyciela): podpisywanie ilustracji z banku słów, dyktanda na podstawie tekstów zamieszczonych na kartach pracy, uzupełnianie luk w tekście słowami podanymi w ramce, układanie zdań z rozsypanki, proste, krótkie odpowiedzi na pytania, redakcja tekstu na podstawie zdjęć lub historii obrazkowych;
- rozumienie ze słuchu (nieliczne ćwiczenia): uzupełnianie mapy, tekstu na podstawie usłyszanego tekstu;
- mówienie (stymulacja przez nauczyciela): pytania i odpowiedzi, odgrywanie ról (pogodynka), gry i zabawy komunikacyjne, opisywanie obrazków, układanie historii z obrazków, wypowiedź sterowana.

8. Zawartość merytoryczna

PROGRAM obejmuje:

- test diagnostyczny – sprawdzający opanowanie słownictwa minimum;
- 40 kart pracy.

TEST diagnostyczny składa się z 37 pytań zamkniętych. Są to pytania typu:

- dopasowanie słowa, zdania do ilustracji, tekstu;
- wybór 1 odpowiedzi z 2, 3, 4 podanych;
- wykreślanie wyrazów niepasujących do pozostałych;
- łączenie w pary.

KAŻDA karta pracy jest bogato ilustrowana. Składa się na nią 4–5 zadań. Pierwsze zadanie zwykle przypomina słownictwo, które będzie przydatne do lekcji, a powinno być już opanowane. Kolejne zadania wprowadzają nową leksykę i przypominają struktury gramatyczne, wykorzystywane w czasie lekcji. W finale pojawiają się zwykle teksty sprawdzające rozumienie tekstu pisanego. Należy pamiętać, że karta ta jest narzędziem pracy wspomagającym proces nauczania-uczenia się. Uczniowi z doświadczeniem migracji może być zbyt trudno samodzielnie pracować z kartą. Zadaniem nauczyciela jest takie pokierowanie procesem dydaktycznym, aby uczeń osiągnął nadrzędny cel każdej lekcji, czyli był w stanie posługiwać się nabytym słownictwem w rozmowie z nauczycielem, uczniami czy podczas pisania sprawdzianu.

18

9. Materiały dydaktyczne

NAUCZYCIEL przyrody będzie miał do dyspozycji karty pracy i test diagnostyczny oprócz wybranego wcześniej podręcznika kursowego i dobranych do nich ćwiczeń. W ramach projektu zostały wzięte pod lupę podręczniki do klasy 4 trzech wydawnictw: Nowej Ery, WSiP-u, Maca. Analiza słownictwa występującego we wszystkich podręcznikach wykazała, że najmniej przeładowany leksykalnie jest podręcznik Nowej Ery. Pozostałe podręczniki mają i dłuższe teksty i są bogatsze w słownictwo specjalistyczne, co w przypadku ucznia z doświadczeniem migracji działa na jego niekorzyść. Zbyt dużo słownictwa do opanowania powoduje frustrację u ucznia i demotywuje. Wychodząc z założenia: Mniej znaczy lepiej, postanowiliśmy potraktować podręcznik do klasy IV Nowej Ery jako punkt wyjścia dla nauczyciela, a punkt dojścia dla ucznia. Zatem zanim dziecko sięgnie po skomplikowany tekst w podręczniku, powinno zapoznać się z odpowiednio dobranym słownictwem ćwiczoną na przygotowanych w ramach projektu kartach pracy. Podręcznik Nowej Ery jest zalecany, ale pozostałe podręczniki nie są wykluczone, jeśli realizują założone w podstawie programowej treści. Musimy jednak zdawać sobie sprawę z faktu, iż wówczas nauczyciel będzie miał za zadanie uprościć tekst podręcznikowy tak, żeby był on zrozumiały dla ucznia. Do lekcji z uczniem z doświadczeniem migracji na pewno przydadzą się wszelkie plansze obrazkowe, karty demonstracyjne, np. *Atlas Przyroda. Świat wokół nas, Świat w obrazkach. Przyroda/Wieś/Zwierzęta/Ludzkie ciało/Ziemia/Góry/Las/Zwierzęta domowe/Miasto/Kosmos.*; *Odgłosy przyrody. Zagadki obrazkowo-dźwiękowe; Bawię się i uczę. EduKarty. Przyroda. Klasy 1–3, BrainBox Przyroda.*

10. Testowanie

W RAMACH nauczania JES Przyroda można stosować 3 rodzaje testów:

- test diagnostyczny
- testy osiągnięć
- test końcowy.

10.1. TEST DIAGNOSTYCZNY

NA WSTĘPIE uczniowie z doświadczeniem migracji zostaną objęci testem diagnostycznym, który składa się z zadań zamkniętych sprawdzających znajomość języka przyrody po ukończeniu etapu nauczania wczesnoszkolnego. Zadania zamknięte pozwalają na uzyskanie bardziej obiektywnego wyniku niż te, oparte na zadaniach otwartych. Są to zadania oparte na wyborze 1 właściwej odpowiedzi spośród 4 podanych. Test składa się z 37 pytań zamkniętych. Na podstawie wyników testu nauczyciel będzie wiedział, czy uczeń dysponuje w swoim słowniku – czynnym i biernym – leksyką pozwalającą na uczestnictwo w lekcjach przyrody. Test pokaże nauczycielowi oraz uczniowi braki leksykalno-gramatyczne, które można będzie uzupełnić podczas dodatkowych zajęć z języka polskiego jako obcego, o których mówi Rozporządzenie MEN, wykorzystując karty pracy przygotowane w ramach projektu.

10.2. TESTY OSIĄGNIĘĆ I TEST KOŃCOWY

STOPIEŃ opanowania słownictwa z poszczególnych lekcji powinien być na bieżąco weryfikowany przez nauczyciela prowadzącego. W ramach projektu ani testy osiągnięć, ani test końcowy nie zostały opracowane. Jednak warto oceniać nie tylko stopień opanowania słownictwa i struktur gramatycznych, ale także aktywność, zaangażowanie i przygotowanie do zajęć uczących się. Można sprawdzać stopień opanowania struktur gramatycznych i leksykalnych ustnie (w ramach zajęć indywidualnych jest to najszybszy sposób) lub pisemnie (w ramach zajęć grupowych). Testy osiągnięć powinny być przeprowadzane w postaci:

- kartkówek z ostatniej lekcji;
- sprawdzianów z działu lub kilku działów.

TEST końcowy powinien być przeprowadzony na koniec I i II semestru z całości materiału wprowadzonego w danym semestrze.

KARTKÓWKI powinny być krótkie – najlepiej pięciominutowe, sprawdziany dłuższe – nawet czterdziestominutowe, uwzględniające następujące typy zadań zamkniętych:

- wybór wielokrotny,
- dobieranie ilustracji do słowa, definicji do słowa, słowa do kontekstu,
- wypełnianie luk,
- transformacja (morfosyntaktyczna, słowotwórcza, składniowa) – tylko dla najlepszych.

JEŚLI brakuje czasu na testowanie stopnia opanowania słownictwa i struktur gramatycznych, warto przyrzeć się aktywności ucznia imigranckiego na właściwej lekcji przyrody z klasą. Jeśli w niej uczestniczy, realizuje założone cele i wykorzystuje słownictwo w praktyce, zabierając głos na zajęciach, nie ma potrzeby dodatkowego testowania go z samego słownictwa. Kartkówki i sprawdziany z lekcji przyrody też pokażą, czy uczeń opanował wprowadzone słownictwo.

Treści nauczania

PROGRAM nauczania języka edukacji przyrodniczej ma układ spiralny. Zatem treści zostały ułożone tak, aby można było wracać do tematów, związanego z nimi słownictwa, a także do struktur gramatycznych czy też wybranych elementów składni.

ISTOTNYM zagadnieniem związanym z treściami jest formułowanie poleceń przez nauczyciela/nauczycielkę. Powinny być one operacyjne, proste, w miarę możliwości powtarzające się, jeśli dotyczą tego samego typu zadania. Nauczyciel powinien stosować strategie sprawdzania rozumienia polecenia np. poprosić o jego powtórzenie, zademonstrowanie.

1. Katalog tematyczny

- A) Poznajemy warsztat przyrodnika:
- definicja przyrody;
  - ożywione składniki przyrody;
  - nieożywione składniki przyrody;
  - wytwory działalności ludzkiej;
  - nazwy zmysłów;
  - czasowniki opisujące postrzeganie zmysłowe;
  - nazwy przyrządów i pomocy przyrodnika;
  - nazwy głównych i pośrednich kierunków geograficznych;
  - nazwy krajobrazów;
  - definicja widnokrzęgu;
  - sposoby wyznaczania kierunków geograficznych.
- B) Poznajemy pogodę i inne zjawiska przyrodnicze:
- nazwy wybranych substancji;
  - nazwy stanów skupienia substancji;
  - cechy substancji stałych;
  - zasada rozszerzalności cieplnej;
  - czasowniki procesualne odprzymiotnikowe;
  - zasada działania termometru cieczowego;
  - nazwy składników pogody;
  - nazwy przyrządów do pomiaru składników pogody;
  - rodzaje wiatrów;
  - rodzaje zachmurzenia;
  - nazwy jednostek miary składników pogody.
- C) Poznajemy świat organizmów:
- cechy organizmów;
  - rodzaje wód;
  - typy organizmów ze względu na sposób odżywiania;
  - nazwy roślin doniczkowych;
  - nazwy zwierząt domowych.
- D) Odkrywamy tajemnice ciała człowieka:
- nazwy układów w organizmie ludzkim;
  - nazwy składników pokarmowych;
  - nazwy witamin;
  - nazwy czynności życiowych;
  - definicja odporności;
  - elementy układu krwionośnego;
  - elementy układu oddechowego;
  - definicja wymiany gazowej;
  - elementy układu kostnego;
  - elementy układu nerwowego;
  - elementy układów rozrodczych: żeńskiego i męskiego;
  - wyznaczniki procesu dojrzewania.
- E) Odkrywamy tajemnice zdrowia:
- wyznaczniki zdrowego stylu życia;
  - rodzaje chorób;
  - nazwy leków i środków profilaktycznych;
  - typy uzależnień;
  - definicja asertywności.
- F) Orientujemy się w terenie:
- typy znaków na planach i mapach;
  - typy skał;
  - definicja planu i legendy;
  - rodzaje map;
  - różnica między zorientowanie mapy a mapą zorientować.
- G) Poznajemy krajobraz najbliższej okolicy:
- rodzaje krajobrazów;
  - typy form terenu;
  - rodzaje skał;
  - definicja gleby;
  - elementy krajobrazu zmienionego przez człowieka;
  - nazwy obszarów i obiektów chronionych;
  - typy ochrony.

- H) Odkrywamy tajemnice życia w wodzie i na lądzie:
- przykłady organizmów wodnych;
  - cechy przystosowawcze organizmów wodnych do życia w wodzie;
  - elementy biegu rzeki;
  - cechy charakterystyczne stref życia w jeziorze;
  - cechy różnych środowisk lądowych;
  - trudne warunki życia na lądzie i przykładowe sposoby przystosowania się wybranych zwierząt do nich;
  - warstwy lasu;

- cechy warstw lasu;
- przykłady zwierząt żyjących w poszczególnych warstwach lasu;
- rodzaje drzew i lasów;
- przykłady roślin łąkowych;
- przykłady zwierząt zamieszkujących łąkę;
- definicja siana, sianokosów, zwierząt gospodarskich i pastwiska;
- rośliny rosnące na polach;
- nazwy czynności wykonywanych na polu;
- nazwy produktów, które powstają z roślin uprawianych na polu.

WYBRANE tematy są koherentne z treściami zawartymi w podstawie programowej przyrody dla klasy IV szkoły podstawowej. Program nauczania języka edukacji przyrodniczej uzupełnia podstawę programową nauczania przyrody o konkretne słownictwo i struktury językowe charakterystyczne dla poszczególnych zagadnień. Tematy zostały zaczerpnięte z podręcznika do nauczania przyrody pt. *Tajemnice przyrody* (tabela 4).

TABELA 4		
Temat	Nowe słownictwo	Struktury językowe
Poznajemy warsztat przyrodnika		
Przyroda i jej składniki	przyroda organizm czynności życiowe ożywione nieożywione składniki przyrody	rzeczownik w mianowniku l. poj. i mn. coś to coś (budowanie definicji)
Jak poznawać przyrodę?	zmysł, wzrok, słuch, węch, smak, dotyk, doświadczenie, obserwować, obserwacja	Czasownik – czas teraźniejszy (czasowniki zmysłowe)
Przyrządy i pomoce przyrodnika	przyrodnik, mapa, kompas, taśma miernicza, lupa, lornetka, mikroskop, wskazywać, kierunki geograficzne	„służy do” + dopełniacz Rzeczownik odczasownikowy Czasownik – czas teraźniejszy, czas przeszły
Określamy kierunki geograficzne	cień, widnokrąg, igła magnetyczna, tarcza kompasu, pośrednie kierunki geograficzne, teren płaski, gnomon, północny wschód, północny zachód, południowy wschód, południowy zachód	Czasownik – czas przeszły
Poznajemy pogodę i inne zjawiska przyrodnicze		
Substancje wokół nas	stan skupienia, ciekły, gazowy, stały, ciecz, gaz, ciało stałe	Rzeczownik w narzędniku po czas. „być”
Właściwości substancji	plastyczność, kruchość, sprężystość, plastyczny, kruchy, sprężysty,	Przymiotnik w mianowniku Czasownik „charakteryzować się” + narzędnik Rzeczownik nazywający cechę zak. na -ość
Zasada rozszerzalności cieplnej	rosnąć, spadać, ocieplać się, ochładzać się, powiększać się, zmniejszać się, kurczyć się, maleć, wydłużać się, skracać się, podnosić się	Czasowniki procesualne poch. od przymiotników w stopniu wyższym

TABELA 4

Składniki pogody	kierunek i prędkość wiatru, ciśnienie atmosferyczne, opady atmosferyczne, osady atmosferyczne, zamieć, rosa, szron, szadź, błyskawica, grzmot,	Czymś nazywamy coś (definicja 2) Zdanie złożone podrzędnie okolicznikowe warunku (Jeśli..., to...)
Obserwujemy pogodę	wiatr północno-wschodni, północno-zachodni, południowo-wschodni, południowo-zachodni, temperatura powietrza, brak zachmurzenia, zachmurzenie całkowite, zachmurzenie umiarkowane, barometr, deszczomierz, wiatromierz	mierzyć czymś (+narzędnik) w czymś (+ miejscownik l. mn.) Czasownik – czas przyszły złożony Łączliwość wybranych rzeczowników po liczebnikach: stopień, hektopaskal, milimetr
Poznajemy świat organizmów		
Organizmy mają wspólne cechy	komórka, tkanka, narząd, organ, układ narządów, organizm jednokomórkowy	„jest zbudowany z” + dopełniacz coś to coś (definicje) Rzeczowniki odczasownikowe zakończone na -anie, -enie, -cie Zdanie złożone podrzędnie okolicznikowe celu (<i>oddychamy, żeby mieć energię z pokarmu/poruszamy się, żeby zdobyć pokarm</i>) Rzeczownik – mianownik l. mn.
Organizmy różnią się sposobem odżywiania	organizm samożywny, organizm cudzożywny, pokarm, roślinożerca, mięsożerca, drapieżniki, padlinożerca, wszystkożerca, pasożyt	Definicje: Samożywny – to organizm, który potrafi... Słowotwórstwo: roślinożerca – roślinożerny Rzeczownik – mianownik i biernik l. mnoga r. niemęskoosobowy (zwierzęta, rośliny, bakterie, łodygi, liście, kwiaty) Czasownik – czas teraźniejszy
Zależności pokarmowe (pominięte)	łańcuch pokarmowy, konsument, producent, sieć pokarmowa	Coś to coś (definicje) Rzeczownik – narzędnik po czasowniku „być”
Rośliny i zwierzęta wokół nas	roślina doniczkowa, zwierzęta domowe, oswoić, roślina zielna	Czasownik – os. 3, l. poj., mn. Coś, czyli coś (definicje) Czasowniki bezosobowe – „można”
Odkrywamy tajemnice ciała człowieka		
Trawienie i wchłanianie pokarmu	odporność, składniki pokarmowe, cukry, białka, tłuszcze, układ pokarmowy, trawienie	Rzeczownik – mianownik l. mn. r. niemęskoosobowy Czasownik – os. 3, l. mn. Definicje – to proces, gdzie...
Układ krwionośny transportuje krew	żyły, tętnice, naczynia włosowate, naczynia krwionośne, układ krwionośny	Czasownik os. 3, l. poj. zak. – ować Rzeczownik – mianownik l. pojedyncza
Układ oddechowy zapewnia wymianę gazową	układ oddechowy, wymiana gazu, jama nosowa, gardło, krtań, tchawica, oskrzela, płuca, pęcherzyki płucne, drogi oddechowe	Czasownik – czas teraźniejszy Coś to coś (definicje)
Szkielet i mięśnie umożliwiają ruch	szkielet, mięśnie, układ ruchu, kość, kręgosłup, klatka piersiowa	Rzeczownik – miejscownik, l. poj. i mn., „chronić” + biernik, czasownik modalny „móc”
Układ nerwowy kontroluje prace organizmu	mózg, mózgowie, rdzeń kręgowy, nerwy, narządy zmysłów, komórki nerwowe	Czasownik – czas teraźniejszy Coś jest czymś (definicje)
Układ rozrodczy umożliwia wydanie na świat potomstwa	komórka jajowa, plemnik, jajo-wody, macica, pochwa, jądra, nasieniowody, prącie, żeński układ rozrodczy, męski układ rozrodczy	Rzeczownik – biernik po czasowniku mieć Coś to coś (definicje)

TABELA 4

Dojrzewanie to czas wielkich przemian	dojrzewanie, hormony, miesiączka, polucje, mutacja, owłosienie, zarost, trądzik młodzieńczy	Stopniowanie przymiotników – „wąski”, „wysoki”, „duży” Czasownik – czas teraźniejszy
Odkrywamy tajemnice zdrowia		
Zdrowy styl życia	higiena, dbać o siebie, gimnastykować się, obcinać, kasza, twarz, jama ustna, paznokcie, płukać	Czasownik – czas teraźniejszy Koniugacja czasownika jeździć
Choroby zakaźne i pasożytnicze	choroby zakaźne, choroby pasożytnicze, antybiotyki, szczepionka	Czasownik – czas teraźniejszy, przyimek <i>przez</i> + biernik Czasownik – czas przeszły
Czym jest uzależnienie?	narkotyki, papierosy, uzależnienie, asertywny	Rzeczownik odczasownikowy
Orientujemy się w terenie		
Co pokazujemy na planach?	plan, skala, skala liczbowa, skala mianowana, skala duża, skala mała, obiekt	Czymś nazywamy coś (definicje) Stopniowanie przymiotników – „mały”, „duży” (stopień wyższy)
Jak czytamy plany i mapy?	legenda, znak kartograficzny, znaki kartograficzne liniowe, znaki kartograficzne punktowe, znaki kartograficzne powierzchniowe	Czasownik – czas teraźniejszy 3 os. l. poj. i mn. „być” + narzędnik
Jak się orientować w terenie?	zorientowanie mapy, mapa zorientowana, mapa turystyczna, mapa drogowa, mapa samochodowa	zdanie złożone podrzędnie okolicznikowe czasu Czasownik – strona bierna
Poznajemy krajobraz najbliższej okolicy		
Rodzaje krajobrazów	Krajobraz rolniczy, krajobraz przemysłowy, krajobraz miejski, krajobraz naturalny, krajobraz kulturowy	Coś to coś/coś, czyli coś (definicje)
Ukształtowanie terenu	formy terenu, wzniesienia, zagłębienia, równiny, pagórki, wzgórza, doliny, kotliny, wklęsły, wypukły, płaski	Coś to coś (definicje) Rzeczownik – mianownik l. mn.
Czy wszystkie skały są takie twarde?	skały lite, zwięzłe, luźne,	Coś to coś (definicje) Rzeczownik – miejscownik
Wody słodkie i wody słone	strumień, potok, kanał śródlądowy, bagno, staw, wody płynące, wody stojące, wody słodkie, wody słone, wpadać	Czasownik – czas teraźniejszy
Krajobraz wczoraj i dziś	krajobraz antropogeniczny, osada, kopalnia, fabryka, tama, przemysł	Spójniki: <i>więc</i> , <i>ponieważ</i> , <i>by</i> Rzeczownik odczasownikowy
Obszary i obiekty chronione	park narodowy, park krajobrazowy, pomnik przyrody, rezerwat, ochrona ścisła, ochrona czynna	Coś to coś (definicje) Stopniowanie przymiotnika – mały, duży, Rzeczownik – mianownik l. mn. Mowa zależna Wyrażanie zakazu – Nie wolno...
Odkrywamy tajemnice życia w wodzie i na lądzie		
Warunki życia w wodzie	opór wody, płetwa, skrzela, śluz, opływowy kształt, przyssawka, skorupa, wodorost, małż, pijawka	Rzeczownik – celownik Przymiotnik – różne formy w l. poj Przysłówek – stopień wyższy (mniej więcej) Rzeczownik – biernik l. poj.
Z biegiem rzeki	źródło, ujście, zakole, dno, muł, muliste, kamieniste	Stopniowanie przymiotników: „ciepły” – „zimny”, „wolny” – „szybki”, „szeroki” – „wąski” (stopień wyższy)

TABELA 4

Życie w jeziorze	toń, przybrzeżna, otwarta woda, wynurzona, zanurzona, rzęsa, plankton, bóbr, wydra, rak	Coś to coś (definicje) Zdanie złożone podrzędnie okolicznikowe przyczyny (... , bo...)
Warunki życia na lądzie	zróznicowane, różnice, łuski, biegun, szczelina, aparat szparkowy, wymiana gazowa	Przysłówki – „ciepło”, „zimno”, „dużo”, „mało” Czasownik – czas teraźniejszy
Las ma budowę warstwową	runo leśne, podszyt, ściółka wilgotność, nasłonecznienie, trzon, kapelusz, blaszki, rurki	Czasownik – czas teraźniejszy
Jakie drzewa rosną w lesie	drzewo iglaste, drzewo liściaste, las mieszany, las liściasty, las iglasty	Słowotwórstwo – rzeczownik -> przymiotnik Czasownik – czas teraźniejszy
Na łące	zapylenie, pyłek, nektar, siano, sianokosy, pastwisko, skoszone, zwierzęta gospodarskie	Coś to coś (definicje) Czasownik – czas teraźniejszy
Na polu uprawnym	rośliny uprawne, pole uprawne, rośliny oleiste, chwast, żniwa	Czasownik – czas teraźniejszy Coś to coś (definicje)

2. Katalog gramatyczny

2.1. FLEKSJA

A) Rzeczownik:

- rodzaj gramatyczny,
- mianownik, narzędnik, biernik, miejscownik, celownik, dopełniacz w stopniu podstawowym (l. poj. i l. mn.).

B) Czasownik:

- czas teraźniejszy, przyszły (złożony), przeszły (niedokonany),
- czasowniki ruchu,
- czasowniki modalne bezosobowe – można, nie wolno,
- czasowniki procesualne odprzymiotnikowe.

C) Przymiotnik:

- rodzaj gramatyczny, zgodność z rzeczownikiem,
- mianownik, dopełniacz, celownik, biernik, narzędnik, miejscownik l. poj. i mn.,
- stopniowanie wybranych przymiotników.

D) Przysłówek:

- przysłówki odprzymiotnikowe,
- stopniowanie wybranych przysłówek.

E) Liczebniki:

- liczebniki główne,
- łączliwość z rzeczownikiem.

2.2. SKŁADNIA:

A) Zdanie pojedyncze,

B) Zdanie złożone współrzędnie łączne, przeciwstawne, rozłączne, wynikowe,

C) Zdanie złożone podrzędnie z podrzędnym:

- dopełnieniowym,
- przydawkowym,

- okolicznikowym czasu,

- okolicznikowym przyczyny,

- okolicznikowym celu,

- okolicznikowym warunku,

- okolicznikowym przyczyny.

2.3. SŁOWOTWÓRSTWO

- Rzeczowniki odczasownikowe,
- Rzeczownik odprzymiotnikowy nazywający cechę,

- Przymiotniki odrzeczownikowe,
- Czasowniki procesualne odprzymiotnikowe.

3. Katalog funkcjonalny

- tworzenie definicji typu „coś to coś”, „czymś nazywamy coś”, „coś jest czymś”,
- potwierdzanie i negowanie,
- opisywanie osoby, substancji i miejsca,
- porównywanie,
- wyrażanie relacji czasowych i przestrzennych,
- wyrażanie zakazu i możliwości,
- relacjonowanie.

4. Teksty użytkowe

- notatka,
- schemat,
- diagram,
- opis,
- opowiadanie.

BIBLIOGRAFIA (wybór)

1. Chrostowska-Gałązka S., *Trudności i wyzwania w nauczaniu dzieci języka polskiego jako drugiego na przykładzie dzieci uchodźców z jednej ze szkół podstawowych w Warszawie* [w:] *Wyzwania glottodydaktyki polonistycznej. „Życie zaczyna się po sześćdziesiątce”*, red. P. Potasińska, M. Stasiaczek-Górna, Warszawa 2018, s. 103–114.
2. *Europejski system opisu kształcenia językowego: uczenie się, nauczanie, ocenianie*, tłum. W. Martyniuk, Warszawa 2003.
3. Janowska I., *Planowanie lekcji języka obcego. Podręcznik dla nauczycieli języków obcych*, Kraków 2010.
4. Janowska I., *Podejście zadaniowe do nauczania i uczenia się języków obcych. Na przykładzie języka polskiego jako obcego*, Kraków 2011.
5. Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2005.
6. Mazur J., Małyska J. A., Sobstyl K. (red.), *Glottodydaktyka polonistyczna w obliczu dynamiki zmian językowo-kulturowych i potrzeb społecznych*, Lublin 2013.
7. Pałuszyńska E., *Nauczanie stylów funkcjonalnych polszczyzny*, *Acta Lodziensis* 24 (2017).
8. Pamuła-Behrens M., Szymańska M., *Metoda JES-PL. Nauczanie języka edukacji szkolnej uczniów z doświadczeniem migracji*, [w:] *Języki obce w szkole*, 2 (2018), s. 5–10.
9. Pamuła-Behrens M., Szymańska M., *Metodyka nauczania języka edukacji szkolnej uczniów z doświadczeniem migracji*, Kraków 2018.
10. Pamuła-Behrens M., Szymańska M., *W polskiej szkole. Materiały do pracy z uczniami z doświadczeniem migracji*, <http://fundacjareja.eu/przewodnik-dla-nauczyciela/> (dostęp: 22.11.2020)
11. Seretny A., Lipińska E., *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków 2005.
12. Seretny A., *Kompetencja leksykalna uczących się języka polskiego w świetle badań ilościowych*, Kraków 2011.
13. Seretny A., Lipińska E., *Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego*, Kraków 2006.
14. *Programy nauczania języka polskiego jako obcego. Poziomy A1-C2*, pod red. I. Janowskiej, E. Lipińskiej, A. Rabiej, A. Seretny, P. Turka, wyd. II popr., Kraków 2016.
15. *Ramowy program kursów nauki języka polskiego dla cudzoziemców*, Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 18 lutego 2011 r., (Dz. U. 61, poz. 306).
16. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 23 sierpnia 2017 r., (Dz. U. 61, poz. 1283)

17. Rapacka-Wojtala S., *Metody, strategie oraz techniki nauczania, uczenia się i zapamiętywania stosowane w procesie kształcenia kompetencji komunikacyjnej uczniów na lekcji języka obcego*, [w:] „Społeczeństwo. Edukacja. Język”, nr 3/2015.
18. Sajkowska U., *Edukacja językowa migrantów – innowacje i dobre praktyki. Z doświadczeń Fundacji Linguae Mundi w realizacji projektów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej*, [w:] *Język polski jako drugi kod komunikacyjny w Polsce*, pod red. S. Dubisza i U. Sajkowskiej, Warszawa 2015, s. 11–26.

Podręczniki do nauczania przyrody dla klasy 4 szkoły podstawowej

1. Augustowska M., Bytniewska-Rozwód E., Gajewska M., Karwowska M., *Przyroda 4. Podręcznik dla szkoły podstawowej*, Wydawnictwo Pedagogiczne Operon, Gdynia 2017.
2. Gromek E., Kłos E., Kofta W., Laskowska E., Melson A., *Przyroda. Podręcznik. Szkoła podstawowa. Klasa 4*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 2017.
3. Marko-Worłowska M., Szlajfer F., Stawarz J., *Tajemnice przyrody. Podręcznik do przyrody dla klasy czwartej szkoły podstawowej*, Nowa Era, Warszawa 2017.
4. Żeber-Dzikowska I., Wójtowicz B., Kosacka M., *Przyroda. Podręcznik dla klasy czwartej szkoły podstawowej*, Grupa MAC, Kielce 2017.

Podręczniki do nauki języka polskiego jako drugiego na poziomie a1/a2 dla dzieci z doświadczeniem migracji (wybór)

Podręczniki nauczające języka ogólnego

1. Ahtelik A., Niesporek-Szamburska B., *Bawimy się w polski 1. Podręcznik i ćwiczenia z kluczem do nauki języka polskiego dla dzieci*, Katowice 2014.
2. Kołak K., Malinowska M., Rabczuk A., Zackiewicz D., *Raz, dwa, trzy i po polsku mówisz ty! Podręcznik do nauki języka polskiego na Ukrainie, t. 1*, Warszawa-Lwów 2015.
3. Lica A., Lica Z., *Po polsku? Tak! Elementarz dla dzieci uczących się języka polskiego jako drugiego z płytą*, Gdańsk 2020.
4. Pamuła-Behrens M., Szymańska M., *W polskiej szkole. Materiały do pracy z uczniami z doświadczeniem migracji powiązane z podręcznikami dla klas I–III*, <http://fundacjareja.eu/w-polskiej-szkole/> (dostęp: 22.11.2020r.).
5. Pomykałło A., *ABC po polsku*, Warszawa 2013.
6. Rabiej A., *Lubię polski 1. Podręcznik do nauki języka polskiego jako drugiego dla dzieci*, Kraków 2009.
7. Stempek I., Grudzień M., Kuc P., *Polski, krok po kroku Junior*, Kraków 2015.
8. Szostak-Król K., *Językowa podróż po Polsce. Podręcznik do nauki języka polskiego jako obcego dla dzieci i młodzieży rozpoczynających naukę w polskiej szkole (wiek 11–15 lat)*, Warszawa 2019.

Podręczniki nauczające języków specjalistycznych

1. Pamuła-Behrens M., Szymańska M., *Metoda JES-PL. Materiały dla nauczycieli*, [w:] <http://fundacjareja.eu/do-pobrania/> (dostęp: 22.11.2020r.)

Multimedialne platformy edukacyjne

1. *Po polsku po Polsce. Interaktywny kurs on-line*, <http://www.popolskupopolsce.edu.pl/>.
2. *Uczmy się polskiego. Multimedialny kurs języka polskiego jako obcego*, red. W. Miodunka, Kraków 2007.
3. platforma e-polish.eu.
4. www.wlaczpolske.pl
5. <https://polski.info/pl>

Słowniki ogólne

1. Kurzowa Z., *Ilustrowany słownik języka polskiego*, Kraków 2014.
2. Seretny A., *A co to takiego? Obrazkowy słownik języka polskiego*, Kraków 2003.
3. Zgółkowa H., *Podstawowy słownik języka polskiego z zarysem gramatyki polskiej*, Poznań 2008.
4. Zgółkowa H., *Słownik minimum języka polskiego*, Kraków 2013.
5. *Wielki słownik języka polskiego*, red. Żmigrodzki P., [w:] www.wsjp.pl (dostęp: 22.11.2020r.).

Pomoce z zakresu metodyki nauczania

1. Bernacka-Langier A. i in., *Ku wielokulturowej szkole w Polsce. Pakiet edukacyjny z programem nauczania języka polskiego jako drugiego dla I, II, III etapu kształcenia*, Warszawa 2010.
2. Janowska I., *Planowanie lekcji języka obcego. Podręcznik dla nauczycieli języków obcych*, Kraków 2010.
3. Jędryka B.K., *Poradnik metodyczny nauczania języka polskiego jako drugiego /obcego dla polonijnych nauczycieli pracujących w klasach 1–3*, Warszawa 2015.
4. Jędryka B.K., *Ja i mój świat – program nauczania języka polskiego jako obcego/drugiego dzieci w wieku przedszkolnym*, Warszawa 2015.
5. Komorowska H., *Metodyka nauczania języków obcych*, Warszawa 2005.
6. Pamuła-Behrens M., Szymańska M., *Metodyka nauczania języka edukacji szkolnej uczniów z doświadczeniem migracji. Metoda JES-PL Matematyka*, Kraków 2018.
7. Pamuła-Behrens M., Szymańska M., *W polskiej szkole. Materiały do pracy z uczniami z doświadczeniem migracji. Przewodnik*, [w:] <http://fundacjareja.eu/przewodnik-dla-nauczyciela/> (dostęp: 22.11.2020).
8. Seretny A., Lipińska E., *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Kraków 2005.
9. Kuc P., Stempek I., *Polski. Krok po kroku. Junior. Podręcznik nauczyciela (poziom A1)*, Kraków 2018.

Lista publikacji z serii wydawniczej **EDUKACJA-PRACA-INTEGRACJA**
pod redakcją **Urszuli Sajkowskiej**

Beata K. Jędryka, Marta Buława, Anna Mijas

- POLSKI NA DOBRY START. Podręcznik do nauki języka polskiego jako obcego (+CD), poziom A1
- POLSKI NA DOBRY START. Zeszyt ćwiczeń do nauki języka polskiego jako obcego

Beata K. Jędryka, Marta Buława

- POLSKI NA DOBRY START. Sprawdź się! Zestaw kart pracy do nauki języka polskiego jako obcego

Beata K. Jędryka

- POLSKI NA DOBRY START. Rozmówki w wersji polsko-angielskiej i polsko-rosyjskiej

Beata K. Jędryka, Marta Buława, Anna Mijas

- POLSKI NA DOBRY START. Poradnik metodyczny (opis założeń podręcznika, przykładowe konspekty lekcji, gry i zabawy językowe)

Iwona Lewandowska, Samanta Busiło, Magdalena Grützmacher, Anna Mijas

- POLSKI NA DOBRY START. Dokumentacja metodyczna (test wstępny, ankieta potrzeb językowych, program)

Agnieszka Wiśniewska, Anna Kokot, Marzena Jasnos, Samanta Busiło

- CHCĘ PRACOWAĆ W POLSCE. Podręcznik do nauki specjalistycznego języka polskiego jako obcego (+CD), poziom B1

Agnieszka Wiśniewska, Anna Mijas, Anna Kokot, Marzena Jasnos

- WYBIERAM GASTRONOMIĘ. Podręcznik do nauki specjalistycznego języka polskiego jako obcego (+CD), poziom B1

Agnieszka Wiśniewska, Anna Mijas

- OPIEKUJĘ SIĘ OSOBĄ STARSZĄ. Podręcznik do nauki specjalistycznego języka polskiego jako obcego (+CD), poziom B1

Samanta Busiło, Agnieszka Wiśniewska

- MOJE DZIECKO W POLSKIEJ SZKOLE. Podręcznik komunikacyjny do nauki języka polskiego jako obcego dla rodziców i opiekunów (+ CD), poziom A2/B1
- MOJE DZIECKO W POLSKIEJ SZKOLE. Materiały dydaktyczne dla nauczyciela (tabele gramatyczne, ćwiczenia leksykalno-gramatyczne, gry i zabawy językowe)

Agnieszka Wiśniewska

- MOJE DZIECKO W POLSKIEJ SZKOLE. Rozmówki w wersji polsko-angielskiej, polsko-chińskiej, polsko-rosyjskiej, polsko-wietnamskiej

Beata K. Jędryka

- Metodyka nauczania języka polskiego jako obcego / drugiego dzieci w wieku przedszkolnym

Beata K. Jędryka

- JA I MÓJ ŚWIAT. Program nauczania języka polskiego jako obcego / drugiego dzieci w wieku przedszkolnym
- JA I MÓJ ŚWIAT. Karty pracy do nauki języka polskiego jako obcego / drugiego dla dzieci w wieku przedszkolnym. Część A i część B

Beata K. Jędryka, Adrianna Stawikowska

- JA I MÓJ ŚWIAT. Scenariusze zajęć dydaktycznych z języka polskiego jako obcego / drugiego dla dzieci w wieku przedszkolnym

Paulina Chechłacz (red.)

- B1 – PISZĘ, MÓWIĘ I ZDAJĘ! Formy wypowiedzi pisemnych i ustnych na egzaminie certyfikowanym z języka polskiego jako obcego

Stanisław Dubisz, Urszula Sajkowska

- Język polski jako drugi kod komunikacyjny w Polsce (materiały z ogólnopolskiej konferencji naukowej)

Beata K. Jędryka (red.)

- W labiryncie polskiej edukacji. Poradnik asystenta szkolnego w pracy z uczniem z doświadczeniem migracji

Informacje o działalności edukacyjnej i wydawniczej Fundacji *Linguae Mundi*: www.linguaeundi.pl

Zamówienia: e-mail: sekretariat@linguaeundi.pl | tel. +48 22 625 42 53, +48 22 625 42 67, +48 22 654 22 18

Fundacja Nauki Języków Obcych *Linguae Mundi*

Warszawa 00-359, ul. M. Kopernika 17 (II piętro)

e-mail: sekretariat@linguaemundi.pl

tel. 22 625 42 53, 22 625 42 67, 22 654 22 18; fax: 22 625 75 23

www.linguaemundi.pl

ISBN 978-83-65099-37-2